

Пісенне диво України: Маруся Чурай та її доба

"Моя любов чолом сягала неба, а Гриць ходив ногами по землі...",

— це уривок з історичного роману у віршах Ліни Костенко й одна з найвідоміших цитат, яка асоціюється з постаттю Марусі Чурай.

Є люди, чиї особисті історії впливають на культуру і стають надбанням людства. Однією з таких історій, яка допомогла створити пласт народної пісенної творчості, стала історія Марусі Чурай. Поетеса, народна співачка, легендарна особистість. Над нею не владен час.

Дівчина з легенди, Чураївна — так називають піснярку, факти із життя якої залишаються оповитими таємницями й донині викликають жвавий інтерес істориків та літературознавців.

Маруся Чурай походила з козацького роду

Згідно з переказами, Маруся Чурай народилася у Полтаві 1625 року. Вона була дочкою козацького сотника Гордія Чурая, який став одним із лідерів антипольського повстання Острянина та в 1638 році як бунтівник був спалений на багатті у Варшаві.

Гордія вважали народним героєм, а до вдови та доньки ставилися з великою шаною. Їхній будинок у Полтаві нібито стояв на березі Ворскли, неподалік Хрестовоздвиженського монастиря, що зберігся досі.

Дівчину вважали дуже вродливою

Маруся була неймовірно вродлива, творча, глибинна та розумна. Письменник середини XIX сторіччя Олексій Шкляревський у нарисі “Маруся Чурай, малоросійська співачка” так описував дівчину: «Дрібненька (тобто невелика на зріст, трохи худорлявенькая, мініатюрно складена), струнка, як струна, з маленьким, але рельєфно окресленим під тонкою вишитою сорочкою бюстиком, з маленькими ручками і ніженьками. З привітним виразом ласкавого, матового кольору, засмаглого личка, на якому виступав рум'янець, з карими очима під густими бровами і довгими віями. Голівку дівчини покривало розкішне, чорне як смола, волосся, заплетене ззаду в густу широку косу до колін. Чарівність дівчини довершував маленький ротик з білими, як перламутр, зубками, закритий, мов червоний мак, рожевими губками... ».

Нещасливий любовний трикутник

Маруся мала багато залицяльників, серед них був молодий козак Іван Іскра. Але вона була закохана в іншого — Гриця Бобренка, сина хорунжого Полтавського полку, з яким таємно заручилася.

Незабаром, у 1648 році, Гриць вирушив на війну, обіцяючи повернутися. Маруся стала пісні складати та коханого з походу виглядати. І дочекалася: через 4 роки він повернувся живий-здоровий. Але більше її не любив і навіть не звертав на неї уваги.

Він покохав та одружився із донькою заможного осавула -

Галею Вишняківною.

Це стало для Марусі шоком. Вона страждала, злягла і хотіла втопитися, але від самогубства її врятував закоханий Іван Іскра. Однак хлопець не зміг запобігти іншому відчаю дівчини.

Ця історія має різні версії. Згідно з одними, Маруся вирішила отруїтись і зварила для цього зілля, яке нібито випадково випив Гриць і помер. Згідно з іншими, такою була помста зрадженої жінки.

Марусю судили за навмисне вбивство

Справа щодо смерті Гриця набула неабиякого розголосу, яку у 1652 році розглядали в полтавському суді. Там Марусю засудили до страти, але за універсалом Богдана Хмельницького дівчину помилували. Про документ подбав той самий Іван Іскра, який був закоханий в Марусю.

«У розумі ніхто не губить, кого щиро любить. Отже, і карати без розуму не доводиться, а тому наказую: зарахувати голову полтавського урядника Гордія Чурая, відрубану ворогами нашими, заради чудових пісень, що вона їх складала. Надалі ж без мого наказу смертних вироків не здійснювати.

Марусю Чурай з-під варт звільнити», – зазначалося в тексті універсалу (текст вироку дослідники знайшли у відповідних архівах). Втім, це не продовжило життя народній співачці.

Померла дівчина у 28 років

Суд їй дарував життя, але хіба то було життя? Тяжка спокута планованої чи випадкової провини, яка забрала життя коханої людини.

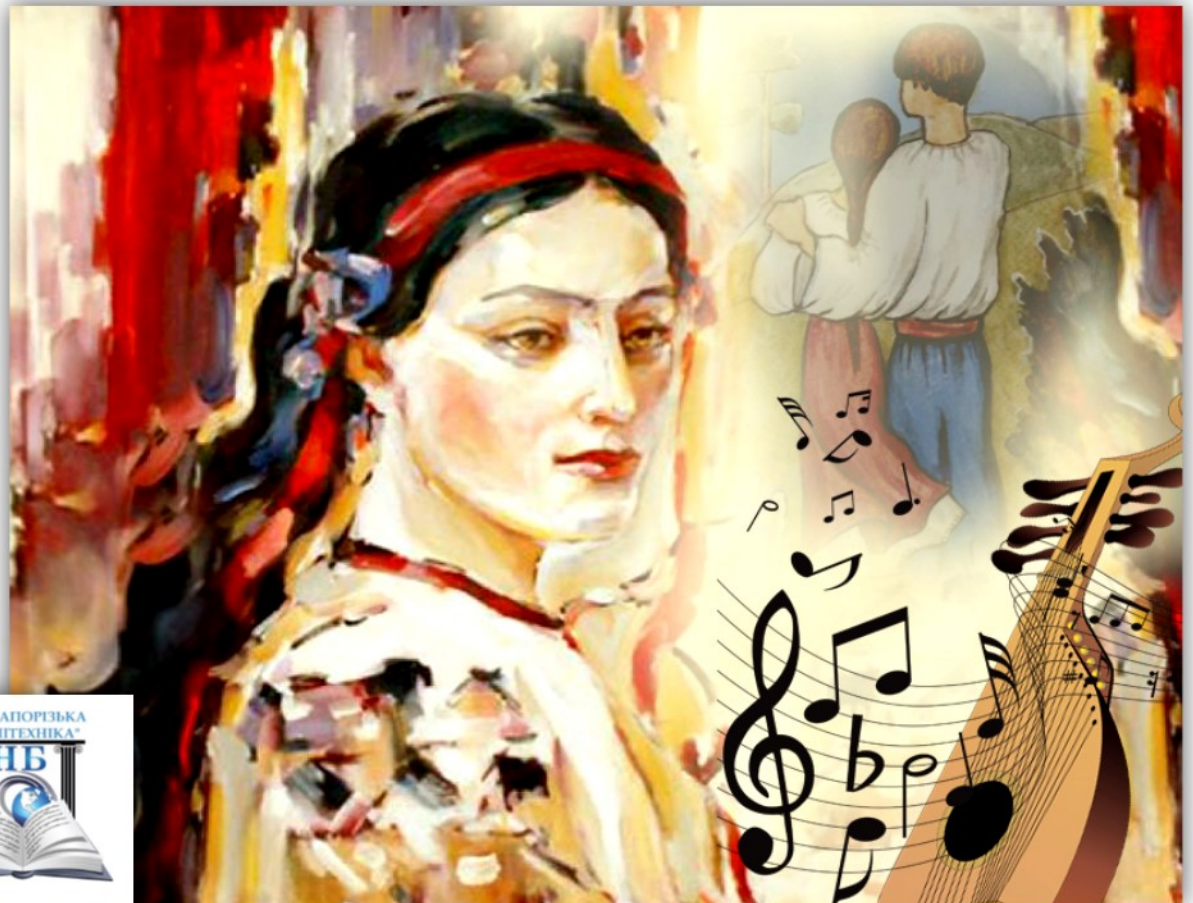
Всього на рік пережила Маруся свого Гриця, і у віці 28 років пішла за ним слідом у засвіти. Справжня причина її смерті так і залишилася загадкою.

Начебто дівчина ходила на прощу до Києва для покути, але, повернувшись у 1653 році до Полтави, померла. Також існують дані, що вона померла від сухот або стала монахинєю.

Пісні Марусі

Та лишилися жити її пісні – неймовірно проникливі, талановиті, посилені її особистою історією тяжкої втрати. Дівчина володіла чудовим голосом і даром поетичної імпровізації. За легендою, Маруся віршувала і наспівувала навіть у звичайних розмовах, і її рядки вміть підхоплювали інші – так вона стала знаною не лише на Полтавщині, а й по всій Україні. В її піснях туга й бентега душі України, яка відчайдушно шукає щастя і не знаходить...

Багато пісень Марусі Чурай дійшло до наших днів завдяки невідомому бухгалтеру на прізвище Селегень. Він, начебто, записав їх у рукописний альбом ще у 1853 році з припискою, що пісні ці створені “Марусею, дочкою бравого полтавського урядника Гордія Чурая». Серед них були: “Засвистали козаченьки”, “Віють вітри, віють буйні...”, “Сидить голуб на березі”, “Зелененький барвіночку”, “На городі верба рясна”, “Котилися вози з гори”, «Шумить-гуде дібровонька», “Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці”.

Увічнена жіноча доля

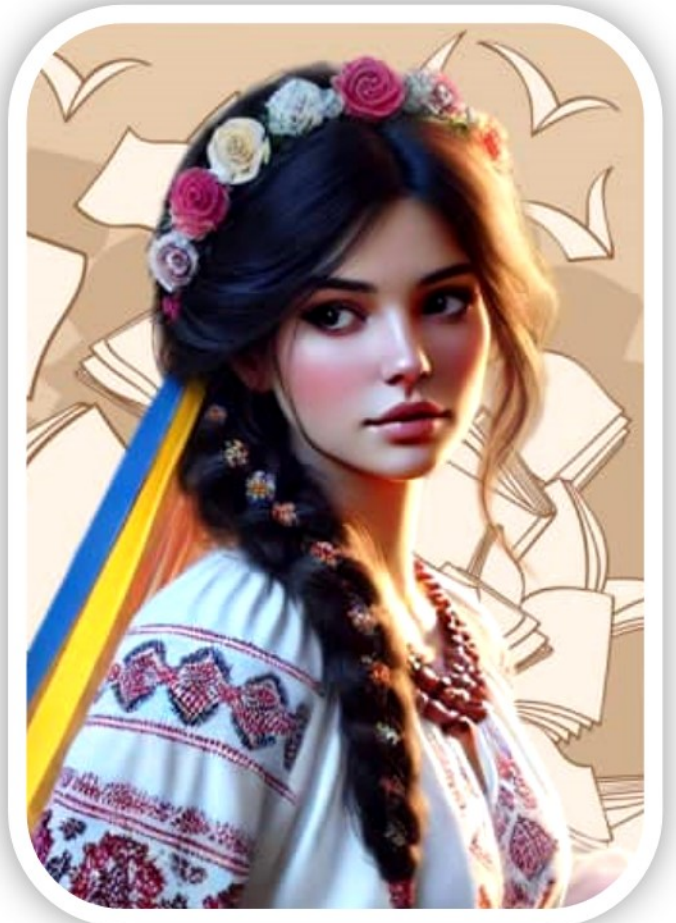
Любовна історія Марусі Чурай лягла в основу багатьох творів та досліджень. Велику кількість матеріалів про неї зібрав Григорій Квітка-Основ'яненко. Але на жаль, вони загублені разом з архівом письменника.

Перший художній твір про співачку написав Григорій Бораковський у середині XIX сторіччя. Це драма "Маруся Чурай — українська піснетворка", зі слів старого козака з Полтавщини.

Письменник Кирило Тополя створив п'єсу "Чари", Левко Боровиковський написав "Чарівницю", Степан Руданський — "Розмай", а Володимир Александров оперету "Ой не ходи, Грицю...". Також Марко Кропивницький створив п'єсу "Дай серцю волю, заведе в неволю", а Михайло Старицький описав історію у драмі "Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці".

Згодом віршовану драму «Чураївна» з авторськими домислами написав Володимир Самійленко, а Ольга Кобилянська створила повість "У неділю рано зілля копала". Були також написані "Дівчина з легенди" — драматична поема Любові Забашти й поема "До тієї Чураївни (Парубоцька балада)" Бориса Олійника та інше.

Одним із найвідоміших творів і класикою української літератури став історичний роман у віршах "Маруся Чурай" Ліни Костенко. Його відзначили Шевченківською премією у 1987 році.

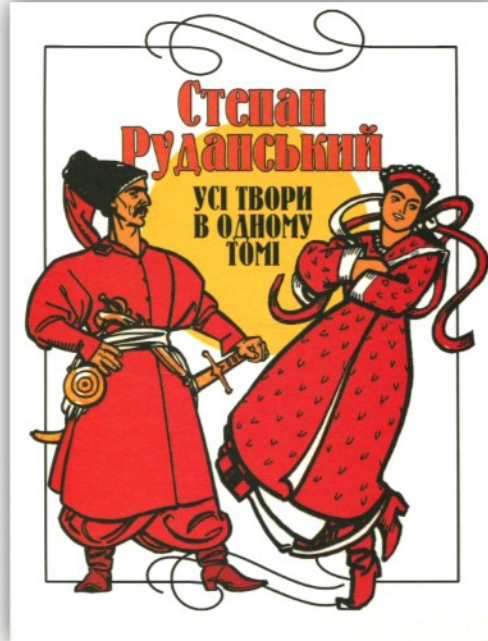

Абонемент художньої літератури рекомендує

Дівчина з легенди. Маруся Чурай / упоряд. Л. Кауфман. – Київ : Дніпро, 1974. – 82 с.

Руданський С. В. Усі твори в одному томі / С. В. Руданський. – Київ, 2007. – **Розмай.** – С. 137-139.

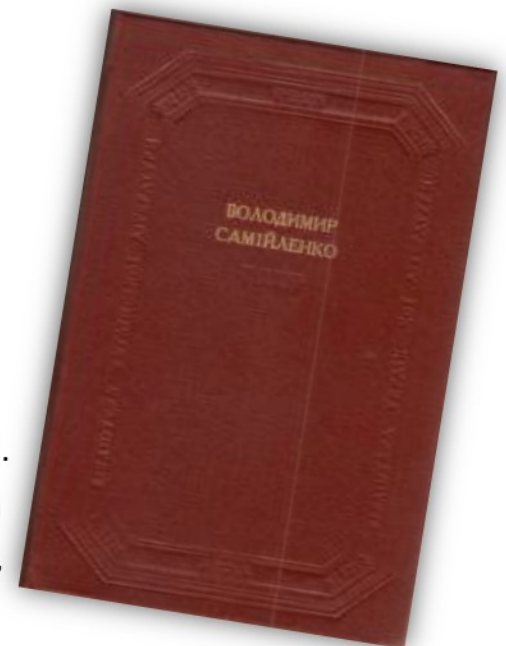

Кобилянська О. Вибрані твори / О. Кобилянська. – Київ, 2008. – **«В неділю рано зілля копала».** – С. 29-166.

Старицький М. П. Твори: у 2-х т. Т. 2. Драматичні твори / М. П. Старицький. – Київ, 1984. – **Ой не ходи Грицю, та й на вечорниці.** – С. 158-222.

Самійленко В. І. Поетичні твори. Прозові твори. Драматичні твори. Переспіви та переклади. Статті та спогади / В. І. Самійленко. – Київ, 1990. – **Чураївна.** – С. 300-369.

Добірка інтернет – посилань:

1. <https://surl.li/sgqluh>

«400 років із часу народження Марусі Чурай». Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти

2. <https://surl.li/vlegzd>

«400-річчя Марусі Чурай: правда і вигадки про дівчину-легенду»

3. <https://surl.li/tjmzek>

«Чи існувала Маруся Чурай? 400 років напівлегендарній народній співачці та поетці»

4. <https://surl.lu/jtprmf>

«Дівчина з легенди: Маруся Чурай»

